

Recenze

Müllerová, L. Řízení kurikula

UJEP, Ústí nad Labem, 2000, 105 s. *Studia paedagogika II*. ISBN 80-7044-316-2

Kurikulum je považováno za rozhodující prostředek celoživotního vzdělávání člověka, který hledá své místo v globálně zaměřených podmínkách života a v nejistotách současného světa. Proto se autorka zabývá řízením kurikula školy a recenzovaná práce má přispět k vytvoření adekvátního pohledu na řízení kurikula a jeho realizaci ve vyučování.

V první kapitole „Kurikulum“ (spoluautorka R. Šikulová) má čtenář možnost seznámit se s pojetím, tvorbou a změnami v kurikulu. V části pojetí kurikula lze nalézt názory na kurikulum jak zahraničních, tak našich autorů (A. V. Kelly, T. Husen, D. Walker, E. Walterová). V části „Tvorba kurikula“ naznačuje autorka, které aspekty je nutné respektovat (viz odst. 5, str. 15). Také zde autorka vychází ze zahraniční a české odborné literatury. V části „Změny kurikula“ má čtenář možnost seznámit se s klíčovými kompetencemi, které ovlivňují kvalitu a obsah vzdělávání (viz odst. 5, str. 17).

Kapitola „Řízení kurikula“ umožňuje čtenářům posoudit teoretická východiska kvalitního managementu školy z pohledu zahraničních (Bolan) a našich autorů (D. Nezvalová, F. Bacík). Současně autorka popisuje tři modely, které determinují kvalitu a řízení kurikula (V. Kulič). V podkapitole „Řízení kurikula v EU“ má čtenář možnost seznámit se stručně s vytvářením kurikulárních programů školy, které jsou součástí strategie řízení kurikula například v Německu, Řecku, Irsku, Rakousku, Anglii, ve Walesu.

Kapitola „Připravenost koordinátorů kurikula na řízení“ je rozdělena do pěti podkapitol, které jsou různě rozsáhlé, a čtenáře chceme motivovat k hlubšímu zamýšlení nad obsahem těchto podkapitol po důkladném prostudování textu. V podkapitole „Kompetence koordinátorů kurikula školy“ autorka nabízí čtenářům výsledky průzkumu kompetencí řídicích pracovníků ve školství (J. Svoboda, D. Nezvalová, P. Karstanje, A. Gold). V podkapitole „Pedagogicko-psychologická připravenost školského manažera“ lze posoudit výsledky z modifikovaného dotazníkového šetření D. Rosové. Míra pedagogické připravenosti byla zjišťována zkoumáním znalostí a zásad manažera pro řízení kurikula, míra psychologické připravenosti se týkala především vnitřních pocitů, které školský manažer při řízení kurikula subjektivně prožívá. Získané údaje mohou být pro čtenáře velmi inspirativní. Podkapitola „Pedagogicko-psychologická připravenost a její vliv na řízení kurikula“ je zajímavá tím, že ke zjištění úrovně byla využita projektivní metoda (volně

doplňované věty respondenty) a dotazník (základ byl tvořen podkladem metodiky inspekční činnosti ČŠI v roce 2000). Čtenář má možnost objektivně porovnat získané výsledky z průzkumu se stávajícími praktickými poznatky při řízení základní a střední školy. V podkapitole „Pedagogicko-psychologická připravenost a její vliv na řízení kolektivu učitelů“ jsou pro čtenáře zajímavé výsledky skupinové dynamiky kolektivu učitelů na základě modifikované metody pozorování. Bylo zjištěno, že skupina, která je řízena pedagogicko-psychologicky připravenými manažery, neovlivňuje skupinovou dynamiku týmu učitelů. Do jaké míry lze s tímto tvrzením souhlasit necháváme na rozhodnutí ředitelů škol, školských zařízení. Domněnka autorky, že společná práce v učitelských týmech umožní, aby řídicí aktivity vystoupily nad rámec individuální pracovní činnosti, může být splněna tehdy, když manažer školy bude o smyslu týmové práce osobně přesvědčen.

V podkapitole „Třídní management“ je pro čtenáře zajímavé zjištění rozdílů v řízení kurikula žáka jako jednotlivce a řízení kurikula žáků ve třídě jako sociální skupiny. Autorka analyzuje efektivní využívání vyučovacího času ve vztahu k názorům našich a zahraničních autorů. Lze souhlasit s názorem, že „třídní management lze chápat jako proces vytváření příznivých podmínek pro zapojení žáků do třídních aktivit, že nezastupitelnou roli při řízení kurikula zaujímá vztah učitele a žáků.“ (L. Müllerová). Dále, podle názoru autorky, je podstatný práh tolerance, který zahrnuje těžiště rozhodovacích procesů, sociální distance k žákům, velikost skupiny, pohyb žáků po třídě, status učitele. Názor, že „sociální a řídicí kompetence učitelů jsou nezbytné pro vedení žáků i pro komunikaci s vyššími články řízení i s veřejností a vyžadují změny ve způsobu řízení školy.“ (L. Müllerová) je pravdivý, ale i v této oblasti bude nutné změnit přípravu učitelů již na pedagogických fakultách a ředitelů škol na výkon funkcí v jejich dalším vzdělávání (autor recenze).

Čtvrtá kapitola „Učitelův model řízení kurikula a jeho realizace“ je rozdělena do pěti podkapitol, které jsou různě obsáhlé, což od čtenářů to vyžaduje systematické prostudování získaných kvantitativních údajů z výzkumu. Podkapitola „Učitelova subjektivní představa modelu řízení kurikula“ je zaměřena na učitelův subjektivní model řízení kurikula, který zahrnuje celou řadu případů od nevyhraněného až k modulu, který se opírá o veřejně proklamované zásady, jimiž se učitel řídí. V podkapitole „Utváření učitelova modelu řízení kurikula“ vychází autorka z poznání, že základními zdroji učitelova modelu řízení je pedagogická teorie a praktické zkušenosti. Učitelův subjektivní model řízení učení má vyjadřovat kompaktní představu o tom, jak učení iniciovat, usměrňovat a organizovat tak, aby bylo účinné. V podkapitole „Konfrontace učitelova modulu řízení kurikula s vlastní realizací ve vyučování“ je zdůrazněno, že cílem výzkumu řízení kurikula bylo zjistit, zda učitelův subjektivní model řízení ovlivňuje vlastní realizaci řízení kurikula ve vyučování. Model kurikula byl zjišťován pomocí Q metodologie (soubor 60 Q typů, kde uvedené položky charakterizovaly řídicí aktivity učitele). Z výsledků výzkumu autorka zdůrazňuje následující závěry:

- v českých školách převládá transmisivní vyučování se všemi svými prvky;
- velká váha je kladena na vyučování jako činnost učitele, menší na činnost žáka;

- u žáka převládá učení z paměti;
- učitel je ten, kdo stále vede, určuje, dává, ukazuje, hodnotí;
- způsob hodnocení je kvantitativní a normativní, hodnocení žáků je orientováno na chybu;
- převažují frontální výkladové metody;
- důraz je kladen na to, co učit (na obsah vzdělávání).

Po hlubším prostudování získaných výsledků průzkumu můžeme souhlasit s autorkou, že „řízení kurikula je ovlivňováno především organizační strukturou smíšené vyučovací hodiny, která je typická pro transmisivní školu“. V podkapitole „Nedostatky řízení kurikula a možnosti jeho zefektivňování“ správně poukázováno na fakt, že východiskem ze současné situace mohou být změny v přípravě budoucích učitelů na vysokých školách, kde by měli budoucí učitelé získat dovednosti a zkušenosti efektivně řídit kurikulum. V podkapitole „Žák jako subjekt řízení kurikula“ má čtenář možnost posoudit tvrzení, „zda řízení kurikula má směřovat k tomu, aby žák přebíral svůj rozvoj postupně do vlastních rukou a nesl za výsledný stav též spoluzodpovědnost, zda se cílem stává žákovo řízení vlastního učení, autoregulace učení“. Škola by měla mít takovou koncepci, aby umožnila žákům nejen naučit se učivu, ale především je vést k tomu, aby se naučili, jak se mají učit a jak mají řídit své učení.

V závěru publikace autorka čtenářům umožňuje získat stručný přehled o cílech a výsledcích výzkumu.

Pro čtenáře je přínosem, že tabulky z uskutečněného výzkumu jsou uvedeny přímo v textu. Také odkazy na literaturu, které jsou uvedeny na konci jednotlivých kapitol, a přehledy odborné literatury jsou inspirací pro hlubší studium popisovaného problému. Součástí textu jsou přílohy, které obohacují text publikace.

Lze ocenit aktivní přístup profesora PhDr. Ludovíta Višňovského, CSc., a PhDr. Aleny Vališové, CSc., k lektorskému posouzení odborného textu, tabulek a příloh.

Zpracování a vydání odborné publikace „Řízení kurikula“ je pro studenty a pedagogické pracovníky určitě přínosem. Můžeme předpokládat, že text bude využíván jak na pedagogických fakultách, tak v praxi škol a školských zařízeních.

Břetislav Voženílek

Černíková, V., Makariusová, V., Sedláček, V. Sociální ochrana

Praha: Policejní akademie ČR, 1998, 194 s. Učební text, druhé upravené vydání. ISBN 80-85981-97-1

Současná postmoderně orientovaná společnost je postavena stále aktuálněji před problém ochrany svých členů před všemi druhy sociálně nepřizpůsobivého jednání. Mezi dominující fenomény dnešní doby patří prudký vzestup kriminality

a najednou vyvstává otázka, jakým sociálně přípustným způsobem se s tímto jevem společnost vyrovná.

Trojice autorů pod vedením Dr. Černíkové se dlouhodobě zamýšlela nad řešením tohoto problému a výsledkem těchto úvah (ale i výsledků grantů a vědecko-výzkumných úkolů) je vznik tohoto učebního textu, který dává velmi solidní fundament pro oblast terciární prevence.

Výsledkem komplexních a cílených snah není pouze vznik tohoto učebního textu, ale rovněž koncipování výukového předmětu na Policejní akademii ČR v Praze. Nebylo by na škodu, kdyby autoři zahájili usilovnou koncepční práci na realizaci studijního oboru Sociální ochrana.

Sociální ochrana je zastřešující název pro okruh problémů, zákonitostí a vztahů, které vznikají od momentu konfliktu jedince se zákonem, včetně reakcí společnosti na toto jednání a jejich účincích na pachatele až po jeho reintegraci do společnosti za pomoci institucí státních i nestátních. Pojednání o uvedeném okruhu problémů integruje aspekty právní, sociální, psychologické, pedagogické a preventivní, využitelné jednak pro praxi policie, ale i pro ostatní odborné pracovníky, profesně působící v široké oblasti sociální a kriminální prevence.

Učební text je členěn celkem do třinácti kapitol, které na sebe kontinuálně navazují. Autoři se odborně v jednotlivých kapitolách realizovali a profilovali. Kapitoly 1, 4, 5, 6, 12 a 13 jsou dílem PhDr. V. Černíkové, CSc. Ostatní kapitoly vytvořila PhDr. V. Makariusová. Na šesté kapitole se autorsky podílel PhDr. V. Sedláček.

V úvodní kapitole se vymezují penologie, penitenciární pedagogika, penitenciární psychologie, psychiatrie, sociologie a sociální práce jako základní disciplíny tvořící fundament sociální ochrany.

Historiograficky je pojata následující kapitola, která se zabývá historickým vývojem vězeňství od starověku až po koncepci 20. století. Svým způsobem lze vězeňství pojímat jako specifickou formu ústavní péče.

Analyticky rozebíraná problematika psychologických a pedagogických aspektů trestů a trestání nám přibližuje odměny a tresty jako dilemata hodnotícího procesu trestání.

Vedle zahraničních světových a evropských trendů dominuje čtvrté kapitole koncepcí rozvoje vězeňství v České republice, na kterou navazuje organizační struktura vězeňské služby.

Vězeňská služba patří ze sociologického pohledu do struktury mechanismů sociální kontroly, jejichž kontrolní schopnosti se různými mikro- i makrosociálními vlivy oslabují. Nutnost poznat podrobněji strukturu této instituce je nezbytná.

Rovněž je nutné znát právní souvislosti výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. V učebním textu je právě tato problematika rozebírána velmi podrobně.

Samostatnou kapitolu si vynutila problematika výkonu vazby se zaměřením na zátěž, kterou sebou výkon vazby nese. Výchovná funkce trestu odnětí svobody se v poslední době stále více opomíjí. Okrajově se tato otázka řeší v rámci etopedie (někde součást speciální pedagogiky, někde sociální pedagogiky). V rámci resocializace odsouzených se aplikují tzv. resocializační programy, které jsou chá-

pány jako souhrn pracovních, vzdělávacích, terapeutických a zájmových aktivit s diferencovaným přístupem k jejich realizaci.

Psychické a sociální důsledky výkonu trestu odnětí svobody se stávají i v tomto textu základem pro vnímání reality po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Velmi zásadní pozornost je věnována i alternativním trestům, které se velmi pozvolna i v realitě naší soudobé společnosti prosazují. Naléhavosti a aktuálnosti tématu odpovídá i rozsáhlé zpracování v rámci jedenácté kapitoly.

Poslední dvě kapitoly dokladují pedagogicko-psychologickou a sociálně pedagogickou erudici autorky. V rámci ochranných opatření analyzuje autorka aplikaci ochranné výchovy a ochranného léčení. Zvláště je nutné vyzdvihnout skutečnost, že precizní zpracování tématu ochranné výchovy je naprosto přehledné a věcně správné (což se právě v tomto tématu často ve velmi prestižních publikacích vyskytuje s nedostatky a nepřesnostmi).

Postpenitenciární péče je v textu vnímána jako specifická sociální práce a autorka jí dává do souvislosti se sociální politikou a sociální prací jako takovou.

Text splňuje po všech stránkách kvality univerzálního učebního materiálu nejen pro studenty Policejní akademie, ale i pro budoucí právníky, sociální pedagogy, speciální pedagogy, kurátory, sociální pracovníky a další pracovníky v oblasti sociální prevence. Lze si jen přát, aby takových precizních textů na trhu přibývalo.

Pavel Mühlpachr